

Gas food lodging

En filmhandledning
utgiven av Film & Publik, Svenska Filminstitutet
Text: Gunilla Granath

Åldersrekommendation: Högstadiet/Gymnasiet

Om man säger att "Gas Food Lodging" av Allison Anders handlar om en fattig ensamstående mamma som jobbar som servitris och har två tonårsdöttrar utlöser det sannolikt bilden av en grådaskig misär, som man gärna vill avstå från. Men "Gas Food Lodging" handlar framför allt om kärlek. Den är en film som skildrar ett annorlunda Amerika fjärran både från trendigt luxuösa stadsmiljöer och kittlande kända filmstjärneansikten. I ett filmklimat präglat av amerikansk actionfilm framstår "Gas Food Lodging" som mycket atypisk. I stället präglas historien av ett humoristiskt berättande och av rollgestalter som bär äkthetens komplexitet och lyskraft. New Mexicos oglamorösa ökenlandskap får en nästan exotisk anstrykning utan att romantiseras.

Filmens handling

Nora är servitris på ett landsvägshak med bensinstation och rum att hyra. Hon är ensamstående med två tonårsdöttrar sedan mannen övergav familjen för många år sedan. Älsta dottern Trudi har problem, skolkar från skolan, blir med barn och flyttar hemifrån. Shade, den yngsta, försöker hitta en man åt sin mamma, som hittar en på egen hand. Shade själv hittar både sin pappa och kärleken.

Var finns intrigen här? I den här filmen finns ingen intrig i konventionell bemärkelse. Här finns ingen bov att avslöja, ingen tillkrånglad kärleksintrig att trassla ut, inget uppdrag att utföra. Men vad finns det då? Här finns en cyklisk berättelse som påminner om livet självt. Och livet är stillastående ibland och rödglödigt dramatiskt vid andra tillfällen.

Shade, lillasystern, grubblar oupphörligt över varför just hennes mamma lever ensam med sina två döttrar. Det verkar så mycket roligare att vara fyra, att leva som en riktig familj, men Nora har hittills aldrig slagit till fastän hon har haft chansen flera gånger.

"Kvinnor kommer att bli mycket ensamare på 90-talet" säger Nora till en gift man som försöker få henne att återuppta en relation med honom. Filmen signalerar tydligt både till Shade och publik att Nora hellre lever ensam än i en halv-dan relation. Frågan är varför Nora har den tanken att kvinnor kommer att bli ensamare än vad de varit förr. Idag försörjer sig kvinnor själva i allt större utsträckning, idag kan kvinnor ha relationer med män utan att vara gifta. Varför leva tillsammans med någon man inte älskar om man inte

måste?

Trots allt lever ju Nora, Trudi och Shade tillsammans i en familj. Men deras familj är skildrad som om det är något som fattas. Man kunde ju tänka sig tre kvinnor som hade det roligt tillsammans, men de här tre har det inte speciellt kul. De talar inte särskilt ofta med varandra och Trudis och Noras relation är konfliktfylld och samtidigt kontaktlös. Nora sliter med sitt arbete och är dödstrött när hon kommer hem. Trudi är nästan aldrig hemma. På det här planet är "Gas Food Lodging" mycket traditionell i sin skildring av kvinnor. En ensam mamma ska av tradition ha det någorlunda tråkigt. Konstellationen tre kvinnor är som familj betraktad häglös och tom. Utan en man är den dömd till tristess.

* Tror män fortfarande att de ska ta hand om kvinnor? Ser sig unga män fortfarande i grunden som familjeförsörjare? Tycker killar fortfarande att det är jobbigt med skärpta, krävande tjejer? Är killar och tjejer i otakt när det gäller vad de vill få ut av ett kärleksförhållande?

Kärlek - livets mening?

När det gäller kärleken ger "Gas Food Lodging" inget entydigt budskap: Å ena sidan väljer Nora att leva ensam hellre än att leva med någon hon inte är riktigt kär i. Å andra sidan, varför lyckas hon inte skapa en meningsfull tillvaro utan en man? Å tredje sidan tycks Allison Anders befriande uppriktigt mena: Är inte kärlek trots allt livets mening? Vad skulle vara mer väsentligt?

I kärleken kan man, som Shade uttrycker saken, finna sin tvillingsjäl. I verklig kärlek kan man växa. Så till vida är det här en ovanlig film. Alla tre kvinnorna finner faktiskt riktig kärlek där båda parter ser varandra och visar respekt. I många andra kärleksfilmer får vi se kärlek på mannens villkor. Det är hans känslor och person som beskrivs och bristen på ömsesidighet gör dessa kärleksskildringar ganska så torftiga. När Trudi möter kärleken berättar hon förundrad för Shade att öknerna fått liv. Det är en nyckelreplik i filmen. Med kärlekens ögon ser de unga flickorna plötsligt en häpnadsväckande rikedom av blommor och liv i en värld som förut tyckts dem ofruktbar och död.

* Varför är kärlek så viktigt för de flesta människor? Är kärlek lika viktigt för killar som för tjejer?

* Om det är så att livet är ofullständigt utan kärlek är det

också så att ett liv med kärlek, men utan arbete och intressen också blir otillfredsställande?

* Jämför gärna kärleksrelationerna i "Gas Food Lodging" med andra amerikanska filmers sätt att skildra dessa. Vad är skillnaden?

Unika individer

I "Gas Food Lodging" är varje person en häpnadsväckande personlighet. De är inte stora eller dramatiska personligheter. De är äkta och unika individer. Rollkaraktärerna är utmejslade på ett annat sätt än vad man är van vid i amerikansk film. I och med avsaknaden av traditionell intrig uppför sig människorna på ett mer oförutsägbart sätt. De är inte brickor i ett redan uppbyggt spel. Därför följer man med spänning hur relationerna i filmen utvecklas.

På sin lediga dag väcks Nora av ett irriterande bankande. Hon går ut och upptäcker Hamlet som står och jobbar med en TV-antenn klockan fem på morgonen. Deras konversation är frisk och bitsk och när Hamlet frågar om hon inte vill äta frukost med honom istället för att gå in och sova vidare håller jag tummarna för att hon ska föredra sin varma säng. I varje annan amerikansk film hade hon, säkert som amen i kyrkan, tackat ja och romansen hade varit ett faktum. Nu dröjer det ett tag till, men laddningen mellan dem är tydlig.

Shade

Lillasyster Shade är familjens sammanhållande länk. Hon är den sociala fixaren som vill att alla ska må bra. Hon är bekymrad för sin mamma som inte har någon man och hon är orolig för sin vackra storasyster som bär sig alltmer osocialt och konstigt åt.

Shade är den som ger uttryck för familjens kontaktlösa vilsenhet. Hon vill inte att de ska ha det på det här viset och skrider till verket för att ändra på sakernas tillstånd. Men det är tungt och ansvarsfullt för trettonåriga flickor att ordna tillvaron åt sina mammor. Eftersom det verkliga livet ter sig så oromantiskt och tungt går Shade gärna på bio och ser den rena osjälviska kärleken långt från grälsjuka mammor och systrar. När Shade bjuder hem Noras avpolleterade älskare på middag avlöper det på helt fel sätt. Shades planerade middag med romantik och levande ljus blir en snöpligt ironisk anrättning där de vuxna ur sitt perspektiv räddar situationen genom att skämta bort pinsamheten. "Och vad pysslar du med?" "Jag är hjärnkirurg." "Och jag är dödgrävare." Från Shades perspektiv är hennes mamma bara ohjälpligt oromantisk och hjärtlös. Hon får för sig att Nora hatar män och att det är Noras fel att fadern övergav dem en gång i tiden.

När Nora träffar Hamlet Humphrey helt på egen hand är han naturligtvis inte alls rätt typ. Visserligen gillar Shade Hamlet - vem skulle inte det? Men det hindrar inte att hon på tonåringars vis tycker att han är fruktansvärt pinsam och fnittrar alldeles för gällt och högljutt i offentliga sammanhang.

* Varför tycker söner och döttrar i nedre tonåren att föräld-

rar och deras respektive är det mest pinsamma som går i ett par skor? Varför får de inte avvika en millimeter från det allmänna mönstret?

* Varför tycker Shade att hennes familj fungerar dåligt? Varför vill hon finna en man åt Nora? Varför är det just Shade som känner ansvar för hur alla mår i familjen?

När Shade träffar sin mexikanska kille väljer hon på sätt och vis någon som i kompisarnas ögon är lite udda på samma sätt som Hamlet är. Javier sätter sina egna gränser. Det är ingen som kan sätta sig på honom.

Javier har en ömsint och humoristisk utstrålning som är ovanlig i synnerhet för en kille i hans ålder. Javier ser verkligen Shade. Han visar tydligt att han tycker om henne och hon återgäldar det med att på eget initiativ söka upp honom i hans hem. Hon blir mottagen med värme och förtjusning. Javiers mor ser nästan ut som Shades idol på bioduken. I denna scen, en av filmens mest förtätade och märkliga, dansar Javiers döva mor till musik vars vibrationer hon uppfattar genom golvet. Hennes dans är graciös och inbjudande. Då hon inte kan tala med Shade kommunicerar hon istället via dansen. Till en början blyg och stel dansar Shade slutligen tillsammans med mor och son i en konstlös och öppen gemenskap.

I det lilla samhället vid öknens kant är folk lika fördomsfulla som överallt annars. Shades tjejkompis har en oerhört inskränkt attityd mot människor med mexikanskt ursprung. Det verkar inte som om Shade bryr sig. Hon har funnit sin tvillingssjäl och i den lyckan är hon orubblig. Om hon inte var så ung som tretton-fjorton år kunde man lätt föreställa sig att den här kärleken skulle vara livet ut.

* Shade är en gränsöverskridare. Vad är det som ger henne kraft att gå sin egen väg och strunta i kompisarnas fördomar?

Trudi

Första gången vi möter Trudi sitter hon tillsammans med Shade på landsvägshaket där hennes mamma serverar. Hon är arrogant och snäsig mot både sin syster, sin mamma och övrig personal. I den här scenen etableras de båda systrarna som "the good guy" och "the bad guy". I de allra flesta familjer är det ett av syskonen som är familjens svarta får. Det svarta fåret - i det här fallet Trudi - brukar vara bärare av familjens osynliga problem. I relationen mellan systrarna finns det kärlek, men där finns också svartsjuka. Trudi tycker uppenbarligen att Shade är mammas snälla flicka, en liten mes som favoriseras.

En dag får Nora ett brev från skolan där hon informeras om att Trudi skolkat en längre period. Samma kväll har Trudi träff med en kille och kommer inte hem förrän klockan tre. Det blir droppen. När Trudi stiger över tröskeln skäller Nora ut henne efter noter. Det blir en våldsamt konfrontation och Nora ställer ultimatum. Antingen går du i skolan eller så skaffar du dig ett jobb och betalar för dig.

Det är inget fel på urladdningar, men det sorgliga med Trudis och Noras gräl är att de överhuvudtaget inte når varandra. De sårar bara varandra och klyftan vidgas. Trudi slänger igen dörren och läser om sig mitt i grälet. Hennes mamma har ingen nyckel till Trudis hjärta.

I Noras ansikte kan man avläsa en trött uppgivenhet. Hon har ingen aning om hur hon ska hantera sin temperamentsfulla dotter och vet egentligen inte hur det blev så här. Man får en känsla av att de två lever i helt skilda världar. Mellan dem står Shade, den borne medlaren.

Allison Anders har valt att dröja med förklaringen till Trudis skolkande och till hennes stentuffa snorkiga yta. Som tittare hamnar vi därmed i samma situation som hennes mamma och syster. Vi blir lika uppbragta, ledsna och grubblande som de. Vi begriper inte varför Trudi uppför sig som hon gör. Det är först när Trudi träffar den unge geologen Dank som vi får veta att hon blivit utsatt för gruppvåldtäkt. Efter den händelsen har hon paradoxalt nog aldrig sagt nej till en kille. En första tanke är naturligtvis att Trudi alltid skulle säga nej. Men en människa som fått sin integritet kränkt så totalt kanske inte längre har några gränser att sätta. Kanske var hennes tillit till män svag redan från början. Hennes far försvann från henne när hon var liten. Har man bräcklig självkänsla kan ett distanslöst "ja" vara ett sätt att få bekräftelse av en annan människa. Att avvisa någon kräver styrka och självkänsla. Man måste känna sitt eget värde och det tycks inte Trudi göra.

Trudi har aldrig berättat för sin mamma om våldtäkten. I en intervju säger regissören att det beror på att Trudi och Nora är för lika och att Nora kanske har liknande efarenheter i sitt förflutna; återigen något som till att börja med tycks som en paradox. Om de nu är så lika vore det väl troligt att mamman skulle förstå henne bättre än någon annan? Det skulle hon kanske också om Trudi vågade berätta. Men det är ett vanligt fenomen att familjemedlemmar skyddar varandra. Trudi vågar inte väcka de björnar som sover. Om hon berättar om sin egen smärta måste hon konfronteras både med den och sin mammas. Hon är alldeles för otrygg i sin relation till Nora för att våga något sådant.

Det är i mötet med Dank som hon äntligen vågar anförtro sig åt en annan människa. Därför är det verkligen hjärtslitande att hon som redan lidit så tror sig sviken av den enda man hon vågat lita på. Vi i publiken vet inte heller att han förolyckats och därför lider vi med Trudi och väntar lika ängestfullt som hon.

När det visar sig att Trudi är med barn agerar Nora som om det var självklart att Trudi ska göra abort. När Nora frågar vem fadern är vägrar Trudi att svara. Inför Nora har Trudi, om än suddigt, antytt att hon har någon som bryr sig om henne och att hon kanske snart ska flytta. Nu står hon här och väntar barn och fadern är puts väck. Hennes nyväckta självkänsla har raserats och ändå kämpar Trudi för att behålla ansiktet.

Hon tänker behålla barnet och skriker åt sin mamma att det kanske var hon själv som egentligen hade velat göra abort när hon var ung. Kanske har Trudi intuitivt rätt när hon sän-

der iväg den pilen. Nora svarar inte.

Om anledningen till att Trudi trots allt vill bära fram Danks barn kan man bara spekulera. Det finns få enkla svar i "Gas Food Lodging". Även på det sättet är filmen som livet. Svaren finns i vår bakgrund och är aldrig psykologiskt entydiga. En möjlig förmodan är att Trudi älskar den här mannen och mot alla odds vet att hennes kärlek var besvarad. Det är ett kärleksbarn hon väntar och det vill hon föda. När Trudi föder sitt barn långt hemifrån har hon sin familj hos sig. Även Noras nye vän Hamlet finns där. Här uttrycker både Nora och Shade en reservationslös kärlek och innerlighet gentemot Trudi. Över hennes gestalt vilar en tung sorg. Hon förmedlar en desperat kluvenhet där hon ligger i sängen efter förlösningen. Hon tycks berövad sin grundläggande livslust, men samtidigt är hon gjord av samma seiga virke som sin mor. Hon sörjer, men fortsätter att kämpa och tänker inte återvända hem fastän Shade bönar och ber med tårarna rinnande längs kinderna. Det är också Shade som sorgset funderar kring det lilla barnet som hör ihop med deras familj, men som aldrig kommer att vara dem nära. Den känslan varken kan eller vågar Shade dela med sin sorgsna syster.

När Trudi träffat Dank berättade hon för sin lillasyster att öknen fått liv och börjat blomma. Då var Shade skeptisk, men nu sen hon själv mött kärleken vet hon att det stämmer. Hon har tagit med sig en av de magiska stenar som Trudi fått av Dank. Trudi ser bittert på den och kastar den ifrån sig. På vägen hem får Shade av en tillfällighet veta att Dank råkat ut för en olycka och omkommit. Han hade trots allt inte svikit Trudi.

* Vad tycker vi om Trudi när hon introduceras? Funderar vi över orsakerna till hennes sätt?

* Vem identifierar man sig med när Nora och Trudi har sitt stora gräl om skola, pengar och arbete? Vems perspektiv förmedlas i den här scenen?

* Hur kommer det sig att Trudi aldrig säger nej till en kille? Vad har hon för status bland ungdomarna i gänget?

* Varför berättar inte Trudi om våldtäkten för sin mamma? Varför vill inte Trudi göra abort? Varför vill Nora att hon ska göra det?

* Varför vill inte Trudi följa med hem när hon fött sitt barn? Hur mår hon psykiskt efter födseln?

* Varför berättar inte Shade omedelbart för Trudi att Dank omkommit i en olycka?

Nora

När vi först möter Nora är det genom Shades ögon. Vi får veta att hon inte har någon man och enligt Shade är det just där som felet ligger med deras familj. Förmodligen är det sin egen saknad efter fadern som Shade uttrycker. När Nora själv kommer till tals är hon inte någon liten sorglig eller osjälvständig kvinna. Hon är munvig, humoristisk och varm även om hon har en desillusionerad inställning till livet och till

män. Nora är en arbetarklasskvinna och de är sällsynta fåglar i amerikansk film.

"Gas Food Lodging" uppvisar ett mycket ovanligt förhållningssätt i två avseenden. Den skildrar förhållanden som delas av en majoritet av den amerikanska befolkningen, det vill säga en fattig arbetarklasstillvaro - det är ytterst sällsynt i amerikansk film - och den gör det utan att den proletära bakgrunden blir filmens innehåll. Det är också sällsynt. Nora får alltså vara en arbetarklasskvinna utan att fokus ligger på hennes klassbakgrund. Filmen handlar inte om Noras arbetsvillkor eller familjens proletära boendemiljö i en husvagn utan hjul.

Nora och hennes döttrar skildras först och främst som kvinnor med kvinnors och människors vardagliga problem, önsningar och längtan. Nora kämpar tappert på som ensam mamma och ensam försörjare, men man kan inte med bästa vilja i världen säga att det verkar som om hon tycker att livet är kul och givande. Det är först när hon träffar Hamlet Humphrey som livet får lite guldkant.

Nora är visserligen mamma till två tonårsdöttrar, men i kontrast till många andra filmer där mammor på något besynnerligt vis är en avkönad och speciell mamma-ras, är hon en personlighet på samma sätt som Shade och Trudi. Hon uttrycker samma slags behov av kärlek som döttrarna och i "Gas Food Lodging" är moderns erotik lika bejakande skildrad som dottern Trudis. Det är också när Nora träffat Hamlet som Shade på allvar förmår slappna av och blir förälskad i Javier. Nora i sin tur förmår acceptera Trudis graviditet. När man är sedd och älskad är det lättare att vara generös och se andra människors behov. I det nätverk som kallas familj går alla trådar ihop.

Produktionsuppgifter

Regi: Allison Anders

Manus: Allison Anders efter en roman av Richard Peck

Foto: Dean Lent

Musik: J. Mascis

Produktionsdesign: Jane Ann Stewart

Klippning: Tracy S Granger

USA 1992

I rollerna:

Nora - Brooke Adams

Trudi - Ione Skye

Shade - Fairuza Balk

John - James Brolin

Dank - Rob Knepper

Hamlet - David Lansbury

m fl

Tekniska uppgifter

Bildformat: vidfilm

Tillåten från 7 år

Längd: 101 minuter

Svensk premiär 10 sept 1993.

Distribution

Folkets Bio, Box 2068, 103 12 Stockholm

Tel: 08-402 08 23, Fax: 08-402 08 27

Filmhandledningar ges ut av Svenska Filminstitutet, Film & Publik, Box 27 126, 102 52 Stockholm.

De publiceras i tidskriften Zoom. Filmhandledningar kan beställas mot porto- och exp.avgift.

Till vissa filmhandledningar finns en studiekassett med utdrag ur filmen (150 kr inkl moms + porto).

www.sfi.se/skolbio